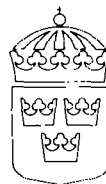

Jordbruksutskottets betänkande

1985/86:7

om bevarande av vissa växt- och djurarter

JoU
1985/86:7

Sammanfattning

I detta betänkande behandlas två under allmänna motionstiden 1985 väckta motioner med yrkanden om åtgärder i syfte att bevara vissa hotade växt- och djurarter.

Utskottet understryker sina tidigare uttalanden om värdet av att mångfalden av växter och djur bibehålls och att effektiva åtgärder vidtas för att bevara sådana husdjur och kulturväxter som behöver särskilt skydd. Syftet med motionerna bör dock enligt utskottets mening bli tillgodosett utan riksdagens ytterligare åtgärd.

Till betänkandet har fogats ett särskilt yttrande (fp).

Motionsyrkanden

Motion 1984/85:759 av Börje Stensson och Lars Ernestam (båda fp) vari yrkas att riksdagen uttalar sig för att en genbank för bevarande av genresurser hos husdjur inrättas.

Motion 1984/85:2022 av Birgitta Hambraeus och Pär Granstedt (båda c) vari yrkas att riksdagen beslutar att hos regeringen anhålla om utredning och förslag om garantier för att bevara mångfalden vid växtförädlingen.

Bakgrund

Dåvarande chefen för jordbruksdepartementet tillkallade den 26 februari 1973 med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande en sakkunnig med uppdrag att utreda frågan om bevarande av genetiskt material. Den sakkunnige, som antog namnet genbanksutredningen, avgav i april 1975 delbetänkandet (Ds Jo 1975:5) Genbank för jordbruks- och trädgårdsväxter. Betänkandet låg sedermera till grund för överläggningar mellan nordiska experter om inrättande av en gemensam nordisk genbank för jordbruks- och trädgårdsväxter. Nordiska ministerrådet beslutade den 31 maj 1978 att fr. o. m. den 1 januari 1979 inrätta en gemensam nordisk genbank för jordbruks- och trädgårdsväxter. Genbanken förlades till Stora Råby, Lund.

Genbankens syfte är att bevara och dokumentera den genetiska variationen hos allt för Norden värdefullt material som förädlingsmaterial. Genbanken är en serviceinstitution för växtförädlare och andra växtforskare i

Norden. Ett nära samarbete med dessa intressenter präglar verksamheten. Inlagrat material och dokumentation rörande detta är fritt tillgängligt.

Den nordiska genbanken utgör en länk i det europeiska genbanksnätet och ingår i det globala samarbetet. Detta möjliggör ett fritt utbyte av material och dokumentation med andra genbanker och samtidigt ett undvikande av dubbelarbete.

I april 1975 biföll dåvarande jordbruksministern framställning från genbanksutredningen att få fortsätta sitt arbete rörande bevarandet av material av kulturväxter med att utreda skogsbrukets behov av genbank.

Vidare fick utredningen i oktober 1978 genom tilläggsdirektiv utredningsuppgift utvidgat till att även avse en kartläggning av arbetet med bevarandet av genetiskt material på husdjursområdet.

Genbanksutredningen avgav i december 1978 betänkandet (Ds Jo 1978:12) Skogliga genresurser – bevarande, utnyttjande och förnyelse. Mot bakgrund av den skogliga utvecklingen i vårt land och mot redovisade följder av nuvarande skogsbruk, skogsträdförädling och samhällsutveckling föreslogs i betänkandet att en skoglig genbank inrättades för bevarande, skötsel och utnyttjande av våra skogliga genresurser.

Riksdagen godtog i maj 1980 (prop. 1979/80:100, bilaga 13 punkt D 1, JoU 1979/80:29) regeringens förslag att inrätta en skoglig genbank placerad vid skogsstyrelsen. Genbanken inrättades den 1 juli 1980. Till genbanken har knutits en rådgivande grupp med representanter för berörda intressen.

Resultatet av genbanksutredningens kartläggning av arbetet med bevarande av genetiskt material på husdjursområdet redovisades i september 1980 i utredningens delbetänkande (Ds Jo 1980:6) Bevarande av genresurser hos husdjur. Kartläggningen omfattade nuläge och behov av åtgärder i fråga om hästar, kött- och mjölkproducerande husdjurslag inbegripet får, getter och renar, samt fjäderfä och bin. Med hänsyn till vad som framkommit vid kartläggningen föreslog utredningen att en genbank inrättades med uppgift att säkerställa nuvarande och framtida genresurser på husdjurens område. Genbanken borde medverka till att bevarat genmaterial utnyttjas i förädlingsarbetet och för vetenskapliga, kulturella, undervisningsmässiga och sociala ändamål.

Betänkandet har remissbehandlats. Betänkandet jämte remissyttranden har därefter överlämnats till lantbruksstyrelsen för beaktande. Styrelsen har anvisat medel till stöd till avelsföreningar för olika häst- och nötkreatursraser, till Svenska svinavelsföreningen, Svenska fåravelsförbundet, Sveriges getavelsförbund, Sveriges kaninavelsföreningars riksförbund och Föreningen Svensk fjäderfäskötsel. Bidragen är avsedda för avelsfrämjande åtgärder, rådgivnings- och upplysningsverksamhet m. m. Det åvilar resp. organisation att på bästa sätt använda medlen inom ramen för bidragens ändamål. Organisationerna har därför en viss frihet att efter eget bedömande använda medlen i enlighet med betänkandet.

I sammanhanget må vidare nämnas att Nordiska ämbetsmannakommittén för jord- och skogsbruksfrågor har tillsatt en särskild arbetsgrupp som ser över möjligheterna till nordiskt samarbete inom ämnesområdet.

Vid föregående riksmöte behandlades några motioner med förslag till åtgärder i syfte att för framtiden bevara vissa utrotningshotade växt- och djurarter. Bl. a. yrkades på åtgärder till skydd för den svenska fjällkorasen (SKB) vilken enligt motionärerna var hotad till sin existens. Motionärerna hade tagit upp frågan mot bakgrunden av en planerad avveckling av SKB-rasen vid lantbruksuniversitetets försöksbesättning i Röbbäcksdalen.

Utskottet redovisade (JoU 1984/85:12) i sammanhanget bl. a. att frågan om att bevara den svenska fjällrasen (SKB) vid lantbruksuniversitetets försöksgårdar nyligen behandlats av regeringen med anledning av skrivelser till jordbruksdepartementet i ämnet. Sveriges lantbruksuniversitet hade avgivit yttrande i ärendet den 14 juni 1984. Av yttrandet framgick att universitetets styrelse på grundval av en utredning rörande djurmaterial och rasval vid lantbruksuniversitetets försöksbesättningar med mjölkkor efter förslag från programkommittén Husdjur den 29 maj 1980 hade beslutat att försöksverksamheten med mjölkkor skulle koncentreras till djur av SRB- och SLB-ras och att SKB-besättningen i Röbbäcksdalen skulle placeras vid försöksbesättningen i Öjebyn. Vidare hade styrelsen uppdragit åt rektorsämbetet att ta upp överläggningar med berörda myndigheter och intressenter i syfte att finna en långsiktig lösning angående SKB-materialets bevarande. Med hänsyn till det anförda hade regeringen beslutat att inte vidta någon åtgärd med anledning av skrivelserna.

Utskottet fann mot angiven bakgrund att motionerna, såvitt de avsåg försöksverksamheten vid lantbruksuniversitetet, inte påkallade någon ytterligare åtgärd från riksdagens sida.

Rent allmänt framhöll dock utskottet värdet av att mångfalden av växter och djur bibehålls och främjas. Utskottet påpekade att en art, när den en gång försvunnit, inte kan återskapas. Det är därför nödvändigt att effektiva åtgärder vidtas för bevarande av sådana husdjur och kulturväxter som är i behov av särskilt skydd. Viktigt härvidlag är att man skapar en organisation som verksamt bidrar till att säkerställa nuvarande och framtida genresurser på ifrågavarande områden. Denna organisation bör bl. a. medverka till att bevarat grundmaterial utnyttjas i förädlingsarbete och för vetenskapliga, kulturella, undervisningsmässiga och sociala ändamål.

Utskottet hänvisade i sammanhanget till att det på växtområdet under det senaste decenniet på grundval av den s. k. genbanksutredningens undersökningar bildats två särskilda genbanker för de uppgifter som nyss berörts. Den ena var den år 1979 inrättade nordiska genbanken i Stora Råby utanför Lund, som handhar det genetiska materialet i fråga om jordbruks- och trädgårdsväxter, och den andra var den året därpå vid skogsstyrelsen inrättade skogliga genbanken.

När det gällde bevarandet av genresurser på husdjurens område konstaterade utskottet att någon särskild genbank inte inrättats för ändamålet. Däremot hade som nämnts genbanksutredningens betänkande med förslag till åtgärder och remissyttrandena över förslaget överlämnats till lantbruksstyrelsen för beaktande.

Skillnaden mot den organisationstyp som valts för exempelvis den skogliga

genbanken, för vilken skogsstyrelsen är huvudman, syntes dock utskottet mera formell än reell. Genbanksutredningen framhöll sålunda i sitt betänkande (Ds Jo 1980:6) Bevarande av genresurser hos husdjur att lantbruksstyrelsen enligt utredningens mening borde vara huvudman och ytterst ansvarig för bevarandet av genetiskt material hos husdjuren i Sverige. Styrelsen hade enligt utredningen tillgång till den expertis som behövdes för att fullfölja uppgiften.

Utskottet fann med hänsyn till vad nu anförts anledning anta att syftet med motionerna, såvitt de allmänt avsåg åtgärder för att bevara vissa hotade växt- och djurarter, skulle bli tillgodosett utan något särskilt initiativ från riksdagens sida. Motionerna borde därför kunna lämnas utan ytterligare åtgärd även på denna punkt.

Riksdagen fattade beslut i överensstämmelse med utskottets förslag.

Utskottet

De båda motionerna tar upp frågan om hur vissa utrotningshotade växt- och djurarter skall kunna bevaras för framtiden.

I motion 1984/85:759 (fp) påpekas att rader av djurarter är på väg att försvinna. Enbart i Europa anses 130 kreatursraser vara hotade. I Sverige har t. ex. de svenska lantraserna allvarliga problem med överlevnaden. Fjällkon är hotad till sin existens. Det är den art som genom sina för ändamålet goda egenskaper, t. ex. hårdighet, fruktsamhet och proteinrik mjölk, spelat en stor roll vid kolonisationen av bl. a. Norrland. Motionärerna framhåller att allt talar för att en genbank för husdjur skulle kunna spela en väsentlig roll för att söka bevara egenskaperna hos ursprungliga husdjur, dit givetvis även fjällrasen räknas. Enligt motionen bör ansträngningar vidare göras för att söka hålla besättningar av utsprungliga raser i bruk. Betänkandet Bevarande av genresurser hos husdjur (Ds Jo 1980:6) ger enligt motionärernas mening erforderliga fakta och uppslag till hur verksamheten kan läggas upp.

I motion 1984/85:2022 (c) behandlas förhållandena inom den moderna växtförädlingen. Motionärerna framhåller att allt färre företag nu har hand om framställandet av allt utsäde. Därmed har antalet sorter reducerats till bara några få. Genbankerna måste kompletteras med odling in situ, dvs. lantsorter bör odlas och föras vidare i hela sin genetiska mångfald. Enligt motionärernas mening är det bokstavligen livsnödvändigt att vi bevarar en stor mångfald av sorter för att inte i framtiden stå med konstgjorda, döende produkter som inte längre kan föda oss. Riksdagen bör besluta att hos regeringen anhålla om utredning och förslag om garantier för att bevara mångfalden vid växtförädlingen.

Som redovisats i det föregående behandlade riksdagen förra året några motioner med yrkanden, som i stor utsträckning motsvarade de nu framförda. Det konstaterades då att lantbruksuniversitetets styrelse vidtagit vissa åtgärder i syfte att dels bevara en SKB-besättning inom försöksverksamhetens ram, dels gett rektorsämbetet i uppdrag att söka finna en långsiktig lösning på frågan angående SKB-materialets bevarande. Detta jämte de åtgärder av organisatorisk natur som i olika avseenden vidtagits med anledning av genbanksutredningens förslag på såväl djur- som växtområdet

gav bl. a. utskottet anledning anta att syftet med då föreliggande motioner skulle bli tillgodosett utan något särskilt initiativ från riksdagens sida. Riksdagen delade denna uppfattning.

Utskottet vill med anledning av de ånyo väckta motionerna i ämnet liksom tidigare rent allmänt framhålla värdet av att mångfalden av växter och djur bibehålls och främjas. En art kan, när den en gång försvunnit, inte återskapas. Det är därför nödvändigt att effektiva åtgärder vidtas för bevarande av sådana husdjur och kulturväxter som är i behov av särskilt skydd. Utskottet vill ånyo understryka vikten av att man har en organisation som verksamt bidrar till att säkerställa nuvarande och framtida genresurser på ifrågavarande områden. Organisationen bör bl. a. medverka till att bevarat grundmaterial utnyttjas i förädlingsarbete och för vetenskapliga, kulturella, undervisningsmässiga och sociala ändamål. Utskottet förutsätter att arbetet vid den nordiska genbanken för jordbruks- och trädgårdsväxter, den skogligen genbanken liksom vid den inom lantbruksstyrelsen tillskapade motsvarigheten på djurområdet bedrivs i enlighet med nu angivna synpunkter.

I förevarande sammanhang kan förtjäna nämnas att i dagarna överlämnats en rapport till jordbruksministern angående samverkan inom svensk växtförädlingsforskning. Rapporten har utarbetats av förutvarande rektorn för lantbruksuniversitetet professor Lennart Hjelm på uppdrag av lantbruksuniversitetet och växtförädlingsföretagen Hilleshög AB och Svalöfs AB. I rapporten läggs bl. a. fram förslag om uppbyggnad av ett genetikcentrum i Uppsala.

Utskottet, som i och för sig anser i motionerna framförda synpunkter värda stort beaktande, finner av motsvarande skäl som tidigare att syftet med motionerna bör bli tillgodosett utan riksdagens ytterligare åtgärd.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *genbank för bevarande av genresurser hos husdjur* att riksdagen lämnar motion 1984/85:759 utan ytterligare åtgärd,
2. beträffande *bevarande av mångfalden vid växtförädlingen* att riksdagen lämnar motion 1984/85:2022 utan ytterligare åtgärd.

Stockholm den 12 november 1985

På jordbruksutskottets vägnar

Karl Erik Olsson

Närvarande: Karl Erik Olsson (c), Håkan Strömberg (s), Ove Karlsson (s), Lars Ernestam (fp), Martin Segerstedt (s), Sven Eric Lorentzon (m), Jan Fransson (s), Jens Eriksson (m), Åke Selberg (s), John Andersson (vpk), Leif Marklund (s), Kaj Larsson (s), Bengt Rosén (fp), Bertil Jonasson (c) och Ingrid Hemmingsson (m).

Lars Ernestam och Kerstin Gellerman (båda fp) anför:

Utvecklingen och förändringen av våra husdjursarter har gått mycket snabbt. De äldre raserna, som utgör en viktig del av vårt kulturarv, har därvid nästan helt försvunnit. Enskilda intresserade personer har gjort stora bevarandeinsatser som är värda att uppmärksamma. Samhället bör stödja detta arbete. Vi har med hänvisning till uppdrag lämnade till lantbruksuniversitetet och avelsföreningar inte reserverat oss till förmån för motion 1984/85:759 men anser att dessa frågor fortlöpande bör följas med uppmärksamhet från riksdagens sida.